

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного процесу

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
до 150-річчя від дня народження
Є. В. Васьковського**

*м. Одеса,
8 квітня 2016 року*

Одеса
«Юридична література»
2016

спорного правоотношения суд привлекает его или их к участию в деле по своей инициативе».

При факультативном соучастии предметом процесса может стать группа однородных материальных правоотношений, которые объединяет общность юридических фактов, породивших их спорность (п. 3 ч. 2 ст. 32 ГПК). Наличие таких обстоятельств не влияет на самостоятельность осуществления и защиты спорного права, т.к. характер спорного материального правоотношения позволяет рассматривать дела в отношении каждого из субъектов в отдельном процессе. Факультативное соучастие направлено на правильное и своевременное рассмотрение и разрешение дела, способствуя сокращению времени и средств, затраченных на рассмотрение дела. Если совместное рассмотрение требований нескольких истцов или к нескольким ответчикам усложняет процесс, то судья или суд вправе постановить определение о разъединении нескольких соединенных в одном производстве требований в самостоятельные производства, что вытекает из ч. 2 ст. 126 ГПК.

Л и т е р а т у р а

1. Васьковский Е. В. Учебник гражданского процесса / Е. В. Васьковский. — М. : Зерцало, 2003.
2. Про судову практику в справах про виключення майна з опису : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 серп. 1986 р. № 6 // Бюлетень Верховного Суду України. — 2004. — № 11.
3. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лют. 2009 р. № 1 // Вісник Верховного Суду України. — 2009. — № 3.

Корнієнко І. В.

*к. ю. н., доцент кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ НОРМ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА У ПРАЦЯХ Є. В. ВАСЬКОВСЬКОГО

На початку ХХ ст. одним із пріоритетних напрямів розвитку юриспруденції стала юридична герменевтика. У вітчизняній юриспруденції цей напрям пов'язаний перш за все з ім'ям Євгена Володимировича Васьковського. У 1901 р. вчений захистив докторську дисертацію «Ци-

вілістична методологія: Вчення про тлумачення та застосування законів» і отримав науковий ступінь доктора права [1, с. 32]. Пізніше дисертацію автор переробив на навчальний посібник «Керівництво щодо тлумачення та застосування законів для юристів-початківців». Вчений збагатив «Цивілістичну методологію» практичними прикладами та новими науковими ідеями. Наукове дослідження Є. В. Васьковського з цивілістичної методології є однією з найкращих робіт у сфері теорії та практики тлумачення правових норм, яке не втратило своєї актуальності [1, с. 7]. Він визначав герменевтику як ключовий метод юридичної науки та праворозуміння в цілому, як інструмент інтерпретації правових норм у практичній юридичній діяльності. На його думку, тлумачення правових норм є необхідною стадією правозастосовної діяльності. Для учення Є. В. Васьковського є властивим поєднання методології юридичної герменевтики та юридичної догматики. Притому він розглядав юридичну герменевтику як різновид мистецтва. Він вважав, що кожен вид мистецтва на шляху свого розвитку проходить два головних етапи: емпіричний та раціональний або науковий. Герменевтика початку ХХ ст., на його думку, перебувала на першому етапі еволюції. Він указував на необхідність подальшого розвитку герменевтичної методології із подальшим переходом інтерпретаційної техніки на новий рівень розвитку: від емпіричного рівня до раціонального (наукового) рівня застосування правил інтерпретації.

При написанні докторської дисертації Є. В. Васьковський спирався на розробки німецьких юристів ХІХ ст., зокрема, Фрідріха Бласса [2]. Використовуючи цей досвід, науковець вважав, що при тлумаченні законів повинні бути дотримані правила, які необхідні для розуміння певного літературного твору. Зокрема, він пропонував під час інтерпретації законів використовувати загальні герменевтичні прийоми з урахуванням правил тлумачення, встановлених у чинному вітчизняному законодавстві. Він вважав, що матеріал, за допомогою якого будуються правила тлумачення, повинен виходити, по-перше, із положень філологічної герменевтики; по-друге, із аналізу законодавчих норм; по-третє, із приписів самого законодавця [3, с. 62]. При цьому правила першої і другої групи носять універсальний характер і застосовується до законодавства в цілому, а правила третьої групи є спеціальними.

Структуру «Цивілістичної методології» автор побудував таким чином. У редакції 1901 року вона складалася з вступу, семи глав, двадцяти параграфів, предметного покажчика та списку використаної літератури. У вступі своєї наукової роботи Є. В. Васьковський одразу визначає її актуальність, яка полягає в тому, що першочерговим завданням

правознавства є вивчення юридичних норм з метою їх застосування на практиці. Далі автор наголошує на тому, що метою тлумачення законів є розкриття істинного смислу правових норм [4, с. 11].

Передовсім у своїй докторській дисертації Є. В. Васьковський розглянув питання про передумови об'єктивного тлумачення норм права. Перша глава дисертації містила положення про критику норм, її завдання та межі критичного аналізу. Друга глава була присвячена завданням та видам тлумачення. Автор вважав, що завданням тлумачення є розкриття змісту норми права. Класифікуючи тлумачення, науковець виділяє наступні види: словесне та реальне. Зазначені види тлумачення знайшли своє відображення в третій та четвертій главі дослідження. Слід відзначити, що Є. В. Васьковський виокремлював їх як стадії процесу тлумачення. Тлумачення норм здійснюється поступово і має три стадії: словесне тлумачення, реальне тлумачення і логічний розвиток норм, якому присвячена п'ята глава дисертації. Під логічним розвитком автор розуміє виведення з існуючих норм інших норм, явно не виражених, однак таких, в яких існують: висновок тотожності, висновок протилежності та висновок по аналогії [5, с. 432].

Перша стадія тлумачення — словесне тлумачення складається з чотирьох елементів (лексичного, синтаксичного, логічного і стилістичного), які у своїй сукупності розкривають мовний сенс тексту. Є. В. Васьковський намагався систематизувати засоби інтерпретаційної діяльності, що відповідають другій стадії герменевтичного процесу. Автор поділяв ці засоби за характером спрямованості та впливу на зміст правових норм на прямі (безпосередньо розкривають сенс норм) та непрямі (розкривають сенс норм завдяки логічній роботі з ними).

Незалежно від результату словесного тлумачення наступним етапом є реальне тлумачення, оскільки за буквальним смислом завжди повинно йти визначення внутрішнього смислу норми. Є. В. Васьковський виокремлює чотири основні групи засобів реального тлумачення правових норм: авторитетні роз'яснення, логічне співвідношення між нормами, систематичне положення та підстави. При цьому автор особливо вказує на відмінність юридичної герменевтики від загальної філологічної герменевтики. По-перше, він убачає відмінність в тому, що тлумаченні норми у сукупності складають чинне право і мають бути всім відомими і всіма дотримуватися. По-друге, це неможливість визначити автора закону, що виключає застосування такого правила герменевтики як входження до культурного горизонту автора, співвіднесення тлумача з автором.

Своє наукове дослідження Євген Володимирович завершує розглядом чинного на той час російського законодавства про тлумачення, яко-

му присвячена глава шоста. У цій главі автор звертає увагу на правила тлумачення, встановлені законодавчими актами, детально їх розглядає та порівнює з отриманими під час наукового дослідження результатами.

І, насамкінець, вчення про догматичну переробку норм знайшло своє відображення в останній, сьомій главі. Автор акцентує увагу на тому, що отриманий в результаті тлумачення та логічного розвитку матеріал необхідно упорядкувати для подальшого зручного використання [5, с. 484].

Важливим моментом є те, що у подальшому у своїх працях, присвячених розвитку інтерпретаційного процесу, Євген Володимирович обґрунтовує ідею герменевтичної спіралі. СENS цього прийому полягає у тому, що у випадках зрозумілого і незрозумілого роз'яснення правової норми необхідно повторно провести процес інтерпретації на новому рівні (реального тлумачення) або для підтвердження правильності словесного тлумачення, або для роз'яснення незрозумілого сенсу. Автор пропонує такий шлях тлумачення цивільно-правових норм: розуміння через словесне тлумачення — реальне тлумачення — розуміння — логічний розвиток норм — розуміння — застосування — розуміння.

Враховуючи викладене, можна констатувати, що ідейні погляди та прийоми юридичної герменевтики у працях Є. В. Васьковського, який досліджував це явище на початку ХХ сторіччя, стали теоретичною та методологічною основою для розробки теорії юридичної герменевтики в цілому, а також її окремих питань в Україні та в інших країнах у радянський і пострадянський періоди.

Л і т е р а т у р а

1. Белов В. А. «...Выдающийся русский ученый-юрист...» / В. А. Белов // Цивилистическая методология. Учение о толковании и применении гражданских законов / Е. В. Васьковский. — М., 2002. — С. 7–41.
2. Бласс Ф. Герменевтика и критика / Фридрих Бласс ; пер. с нем. Л. Ф. Воеводский. — О. : Тип. Штаба Одес. Воен. округа, 1891. — 194 с.
3. Васьковский Е. В. Учебник гражданского права. Вып. 1. Введение и общая часть / Е. В. Васьковский. — СПб. : Изд. кн. магазина Н. К. Мартынова, 1904. — 169 с.
4. Васьковский Е. В. Цивилистическая методология. Ч. 1. Учение о толковании и применении гражданских законов / Е. В. Васьковский. — О. : Экономическая тип., 1901. — 376 с.
5. Васьковский Е. В. Цивилистическая методология. Учение о толковании и применении гражданских законов / Е. В. Васьковский. — М. : АО «ЮрИнфоР», 2002. — 508 с.